

Književnost.

Dr. Ivan Grafenauer: **Kratka zgodovina slovenskega slovstva II. Od marčne revolucije do naših dni.** Založila Jugoslovanska knjigarna. Ljubljana 1919.

Z drugim delom »Kratke zgodovine« je zaključil dr. Grafenauer poljudno-znanstveno pisano delo, kateremu je bil nagib iniciativno drzen in časovno veleaktualen. Preden je mogla kritika knjigo vsestransko pretestiti, preučiti in presoditi, je postala »Kratka zgodovina«, rekli bi skoraj še mokra iz tiskarne, nujna pomožna učna knjiga. Zato bi znali biti najbolj hvaležni Grafenauerju učitelji slovenščine na naših srednjih šolah in maturanti v poletju 1919., ki so odgovarjali iz Grafenauerja. S stališča šole in pouka je seveda »Kratka zgodovina« nujen dodatek v obliki »slovstvene čitanke«, antologija slovenske pismenosti, ki bi, skrbno prirejena, šele določno pokazala didaktično bogato snovnost knjige (kot celega dela), smotrenost in pravilnost Grafenauerjevega prikazovanja slovstvenih pojavov in tako komentirala bibliografično kratke sestavke pri umetninah novejšega časa. Toda tudi kot delo zase, kot oris zgodovine slovenskega slovstva je »Kratka zgodovina« (zlasti V—IX) dobro došla ne le slovenskemu izobraženemu občinstvu, temveč še bolj Hrvatom in Srbom (urednikom jugoslovanskih lit. revij i. dr.), ki nam Slovencem v novi skupni domovini niso mogli takoj postreči s podobno knjigo svoje zgodovine, z zgodovino svoje kulture! Grafenauer je zasnoval »Kratko zgodovino« kot priznan slovenist, literarni zgodovinar in raziskovalec v zmislu realnega, pridnega slovenskega kulturnega delavca, ki organizirano dela potrebi in razmeram primerno. Podal je knjigo svojega značaja in znanja, knjigo brez vse subjektivnosti beletrističnega okusa in samosvojega sloga. »Kratka zgodovina« je v I. in II. delu stvarno poučna, snovna knjiga, drzen koncept (VIII. in IX. poglavje), v kolikor že ni izvleček iz mogočne »Zgodovine novejšega slovstva« (V, VI, VII). Problematično snov vsebujeta torej dve zadnji poglavji; doba nove romantike in realizma (1868—1895) in doba od literarne prevrata do naših dni. To zadnje poglavje je sploh prvi pregled novejšega slovenskega slovstva v okvirju slovstvenozgodovinske knjige o Slovencih. Grafenauer pripoveduje in tolmači slovstveni razvoj pragmatičnozgodovinsko, trezno, didaktičnomirno in poljudno. Ne posluhuje se nobenih stilističnih pridobitev modernih esejistov in literarnozgodovinskih »slikarjev« s subjektivnodramatično, etično ali estetično normo (Scherer, Schmidt, Brückner, A. Novak i. dr.). Za spoznanje je soroden mirni skromnosti Hettnerjevi ali Jakubčevi, živo nasprotje je salonskogibkega Pri-

jatelja, radikalnomodernega, subtilnostrogega Glonarja, ki je deloma zrastel tudi po značaju iz Schönbacha in Čehov. Včasih se je zdelo, da hoče Grafenauer poljuditi Žigonove pridobitve. Od imenovanih Slovencev loči Grafenauerja neki v veliko obrnjen enciklopedično snujoč in zidajoč nagib, pri čemer ni ne eklektik in referator niti izrazit samosvoj kritičen duh. Kakor Murko je tudi G. izvrsten komentator razmerja slovenske književnosti do nemškega slovstva. V II. delu bi mogla biti ponekod stilizacija bolj primerna našemu okusu, bolj moderna, kar se tiče karakteristične označbe poedinih pesniških in pisateljskih osebnosti ali del. Mogla bi biti bolj sinterezistična, točnejša. Tako je n. pr. označba: »Lepa je elegija: Na Jenkovem grobu« (218) premalo značilna. Stavek: »...je dozorela prava lastna pesniška osebnost Gregorčičeva, kot nam govori iz cele vrste pesmi te dobe,« je vendarle samo beseda, ki ne označuje ni najmanj bistvenosti pesmi, katere je Grafenauer navedel za dvopičjem. Grafenauer sicer označuje pri raznih pripovednih delih vsebinski motiv, ponekod pa ne, n. pr. pri Jurčičevih Rokovnjačih. Z ozirom na Srbe in Hrvate, ki izraza ne razumejo, bi se to ne smelo zgoditi. Nepravilno je govoriti, da spominja Gregorčičeva »Njega ni« na narodno pesem. Narobe je res. Pesem je ponarodela. Mencingerjevo »Hojo na Triglav« označuje Grafenauer na enem mestu za klasično, na drugem (važnejšem) govori samo o »potopisu«, dasi je »Hoja« povest v okvirju Pikvikovcev, novela v okusu angleškega humora in vpliva, bolj nego samo klasična redakcija nedozorele »Zlato pa sir«. Nejasno je, govoriti o »srednjeveških motivih« pri Bohinju. Relacijo med vrednostjo pisateljev označuje G. deloma že z razdelitvijo snovi, v natančno, ostroizraženo sodbo o poedinih in mlajših si ne upa, temveč le bolj zunanje, bibliografično opisuje delovanje pisateljev. Nevarnost je v tem, da bo dobil srednje vrste pisatelj, ki je mnogo pisal, približno isto mero prostora zase, kakor mogočna, genialna moč, ki je po prvem delu umrla. To so male neznatne hibe Grafenauerjevega dela v II. delu. Ne morem pritrditi češkemu kritiku (Lj. Z. 1919, št. 7.), ki odklanja Grafenauerjevo knjigo, češ, da ni objektivna. Češki človek je tako živo vzrastel v češkem duhu v pietetnem čustvovanju husitizma, da nehote analogizira, čustvujoč slovensko protestantovstvo in Aškerčevo subjektivnost mišljenja, ki je bistveno za las isto, kar duh Macharjeve češke knjige. Nekako apodiktično odrekati akademiku, ki je slučajno veren katoličan, zmožnost objektivne sodbe, je skoroda že žurnalistično in žurnalističen odgovor bi se glasil: Ali ne bi smel in mogel z isto pravico kot Čeh o Grafenauerju dvomiti vsak ko katoliški Slovenec vzgojeni naš akademik o objektivnosti

čeških slovstvenih zgodovinarjev? In da imajo katoliški Slovenci, vkolikor ga poznajo n. pr. o Vrchlickega filozofiji svoje mnenje, kdo jim bo sodil? So stvari, o katerih ne bo obvladala nikoli ena teorija. In taka reč je tudi s slovensko protestantsko dobo!

Dr. P. P.

Stritarjeva antologija. Uredil in uvod napisal dr. Ivan Prijatelj. V Ljubljani 1919. Izdala in založila Tiskovna zadruga.

V okusni obliki z naslovno dekoracijo J. Vavpotiča je izdala Tiskovna zadruga antologijo Stritarjevih pesmi z uvodom urednika pesmi dr. Ivana Prijatelja. Eno tretjino knjige zavzema uvod, ki je literarna razprava o Stritarjevi književnosti in sintetična ocenitev njegove pesniške osebnosti. Dr. Prijatelj je najspodobnejši in stilistično najverziranjši slovstveni estetičar Stritarjeve dobe. Svoj sloves si je ugotovil z eno najzanimivejših slovenskih knjig, z akademsko, široko zasnovano monografijo o Kersnikovi dobi. Od te knjige se je preko Jurčiča do uvoda v izbor Stritarjevih pesmi znatno izpopolnil, poglobil v metodi in slogu, potem ko se je bil rutiniral do nekakega velikega slovstvenozgodovinarskega sloga v kozmopolitičnozrelah študijah o slovenskem slovstvu v slovenskem, nemškem in srbskem jeziku. Prijatelj je v Stritarjevi dobi v snovnosti svojega naturela in je strokovnjak, ki bo s svojo metodo in svojim slogom ustvaril tradicijo v zideh bodočega slovenskega vseučilišča v Ljubljani. Ni ekzakten analitičar v zmislu starejše slovstvenozgodovinarske slavistike, je bolj sintetičen kritik v zmislu moderne filologije, estet, ki se je šolal v germanistih in romanistih, in ki je edini med slovenskimi literarnimi zgodovinarji praktično, kot prevajatelj tujih klasicitet študiral tajnost umetniškega sloga (Puškin). V uvodu v Stritarja sem opazil drznost nove slovenske znanstvene terminologije poleg nekake aristokratsko zrelo izbrane tuje, ki tvori nekako izrazito osebnostno noto Prijateljevega pisateljskega značaja. Prijatelj je napisal v Uvodu nekaj končnoveljavnih definicij o Stritarju (Stritar je centralna postava slovenskega slovstva; Širokost njegovega duha presega globokost njegovega talenta i. p.) in je zlasti v odstavku o Stritarjevi pesmi povedal pietetnomirno objektivno sodbo o Stritarjupesniku, povdarivši dvakratno »ogorčenje« kot impulz »golobove« muze. Njegova karakterizacija je izčrpna, dasi je tesna. Našel bi se bil morda še pregnanten izraz za Stritarjev humor, za Stritarjevo naivnostno čuvstvovanje in recimo za njegov liberalni bon ton ali esprit. Presenetila me je naravnost klasičnotaktno izražena vzporeditev Stritarjevega idealizma z Rousseaujevim (65 sl.) in zrela akademska intelektualnost Prijateljeva, ki pusti govoriti o najrahljši točki Stritarjeve pesniške osebnosti pesnika samega in mu tako prihrani bridkost svoje sodbe, ki bi se glasila, da je Stritar kot pesnik kaj racionalen, hladen refleksivnik in prigradničar srednje vrste (str. 80 sl.). Govoreč o tujih vplivih pri Stritarju, je omenil Prijatelj najmočnejše in ni opozoril na vplive od strani časovnega slovstva (Monakovčani, nemški epigoni in formalisti), kateremu je lastna prav ista eklektika kakor Stritarju. Poučno bi bilo n. pr. navesti o ideologizmu pevca-trpina nekaj tujih paralel (Grillparzer: Der Abschied von Gastein) ali pa primeriti

filistrstvo Stritarjevih »misli« z Bodenstedtovo pivsko filozofijo, kakor n. pr. Grafenauer. Odločno potrebno bi bilo opozoriti na dejstvo, da je živel Stritar kot pesnik v miljeu literarne gostilne in dunajskega ozračja in da morda zato ni mogel za Jurčičem v domač realizem, kamor sta dospela Kersnik in Tavčar. Z ozirom na »dodatek« bi bilo omeniti, da je očividno v teh pesmih senilni kvietizem Gregorčičeve vrste (Le solnce, solnce), trudnost moža, »ki ga je utrudila zemeljska hoja« (str. 244). Glede metrične formalnosti bi zaslužila izrečne omenitve hiperkatektika jambov v »Dunajskih sonetih«. Sicer pa je Prijateljeva slika vzornoplastična, sočna in prijetno drapirana v elegantni patos simbolizmov Prijateljevega okusa (»Košata lipa«, »jagnje«, »Rejenka«). Izbor pesmi je bogat. Deloma bi bila smela ena in druga brez škode izostati (Popotna 10. (str. 100), Konju (112 sl.), ki je v zadnji kritiki višek naivne banalnosti); dalo bi se tudi kaj prističi, n. pr. prav nujno pesem »Jesenska sreča« za zadnji dve kritici (str. 108). Nekaj tiskovnih napak (iz ne 140, sa 157, solce 246) je v vestnem berilu ostalo. Neumljiv je verz: ti vživaj, ne vživaj sad in cvet (106), brez škode bi se popravilo: Škrjanec vrte se v sinjo višavo (94) v vihteč se; »Bog sprimi, svetlo te jezero« v »Pozdravim, svetlo te jezero« (103); pero za peresom (108) v list za listom; ne davi mi rok v ne stiskaj mi rok i. dr.

Stritarjeva antologija bo zasebni in salonski knjižnici cenen okras in slovenski srednji šoli dobrodošel tekst. Prijateljev uvod je in bo ostal eden najlepših literarnih študijev v slovenskem jeziku.

Dr. I. Pregelj.

F. S. Finžgar: **Veriga.** Ljudska zgodba v treh dejanjih. Nova knjižnica, II., Ljubljana 1919.

O »Verigo« bi se dala napisati zelo poučna študija, ki bi dokazala, da se pesnik ni zavedel daleko-sežnosti atributa »ljudska zgodba«, zato, ker ta naslov ni za »Verigo« točen: zato ker je »Veriga« res dramatika in ker Finžgar sam kontradiktorično pove, da ni samo »zgodba in nič drugega«, temveč da je »za ogledalo postavljena«, to se pravi parabolčno-idejna tipika, kar mora biti vsaka življenja vredna dramatska, tragična umetnina. »Veriga« je elementarnolepa, a ni brez elementarnodramatičnih hib. Te hibe pa so zelo spretno prikrile in temeljijo v nekaki Finžgarjevi problematičnosti, v tisti kompromisnosti, ki se mu je očitala pri »Naši krvi« (Trseglav). Snovnost fabule (Romeo in Julija, Der Erbförster, G. Keller) je vzrasla Finžgarju neorgansko v načinu Cankarjevih determinističnih, parabolčnih dram (Kralj na Betajnovi) in pod rahlim vzdusjem ruske realitike (Moč teme, Na dnu): Veriga, (Izaijev besedni simbol) členek v členek, greh iz greha, oče pravdar — sin pravdar. To bi bila filozofija »Verige« v Cankarjevem zmislu. V realistu Finžgarju pa ni. Njegova veriga je dejanski corpus delicti in ne simbol in vendar konkretizacija v zmislu Cankarjeve komedijske groteskosti (grešniki na niti!). Finžgar je torej nameroval gotovo sintezo realizma in simboličnega paraboliziranja. Ali mu je uspelo? Ni! Toda ustvaril je problem artizma, ki je zaslužil, da je izšel v »Novi knjižnici«, ki izdaja elementarno nove umetnine in problematičnosti slovenskega umetniškega stremjenja. Drama-